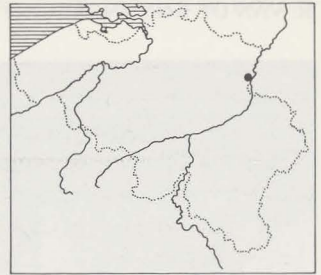


R. VAN DE KONIJNENBURG

Het kasteel d'Aspremont-Lynden te Rekem



De oudste naam van een landheer van Rekem, Arnold van Redekem, duikt op rond 1108. Mogelijk bestond er toen reeds een versterking. Iets meer zekerheid hieromtrent is af te leiden uit het feit dat Gisbert van Bronkhorst, landheer van Rekem, in 1140 zijn *villa* uitbreidt met een gasthuis en een klooster. In 1317 werd door Gerard van der Marck, nieuwe heer van Rekem, Willem van Bronckhorst, erfgenaam van de heren van Rekem, en Arnold, graaf van Loon, over de voorwaarden voor de wederopbouw van de burcht onderhandeld. Dit is in de historische bronnen de eerste feitelijke vermelding van het bestaan van een versterking. Deze werd op het einde van de XVde eeuw waarschijnlijk beschadigd bij aanvallen van prins-bisschop Jan van Horn en in 1579 door plunderende Spaanse troepen verwoest.

Graaf Herman d'Aspremont-Lynden begon in 1590 met de wederopbouw. Uit de gedenksteen die in de westmuur van de binnenkoer ingemetseld is, kan afgeleid worden dat hij de burcht "die in puin viel of

vervallen was, uit die toestand tot de tegenwoordige, betere en ruimere gedaante teruggebracht en vanaf de grondvesten vernieuwd (heeft), met inbegrip van de open pleinen en de aanpalende gebouwen". In 1778 verlaat de grafelijke familie voorgoed Rekem en in 1779 wordt de inboedel publiek verkocht. Het kasteel wordt vanaf 1792 verpacht en door de Oostenrijkers als hospitaal ingericht. De Fransen verbouwen het in 1809 tot een bedelaarsgesticht. De noordelijke vertrekken met o.m. de slotkapel werden toen afgebroken en door een U-vormig gebouw vervangen. De transformatie van het hoofdgebouw tot een psychiatrische kliniek vindt in 1920 plaats. Dit had voor gevolg dat de oorspronkelijke interieursindeling voor grote, ruime zalen plaats moest maken. Volgens een oude beschrij-

* Opgraving uitgevoerd door de provincie Limburg, onder toezicht van de Nationale Dienst voor Opgravingen en dank zij de medewerking van de Ministeries van Tewerkstelling en Arbeid en van Begroting (B.T.K.-project).



1 Het huidige kasteel d'Aspremont-Lynden (foto ACL)



2 Algemeen opgravingsplan.

ving bevatte het hoofdgebouw ongeveer 140 kamers (fig. 1).

In 1982 kocht de provincie Limburg het kasteel. Alvorens met de restauratiewerken te starten, werd een archeologisch onderzoek van de kelderruimten en van de onmiddellijke omgeving noodzakelijk geacht. Na het onderzoek van het bestaande muurwerk, waarbij o.m. door het terugvinden van oude doorgangen en steunpunten voor het gewelf enkele kelderruimten in hun oorspronkelijke toestand konden gereconstrueerd worden, werden in de kelders en buiten het kasteel vierentwintig sleuven gegraven. Deze werden o.m. derwijze aangelegd om zowel in Oost-West- als in Noord-Zuid-richting een dwarsprofiel door het gehele

bouwwerk te bekomen en aldus een duidelijk beeld van de stratigrafische opbouw te verkrijgen. Omwille van de talrijke en soms zeer diepgaande doorgravingen lukte dit alleen voor de Oost-West-richting (fig. 4).

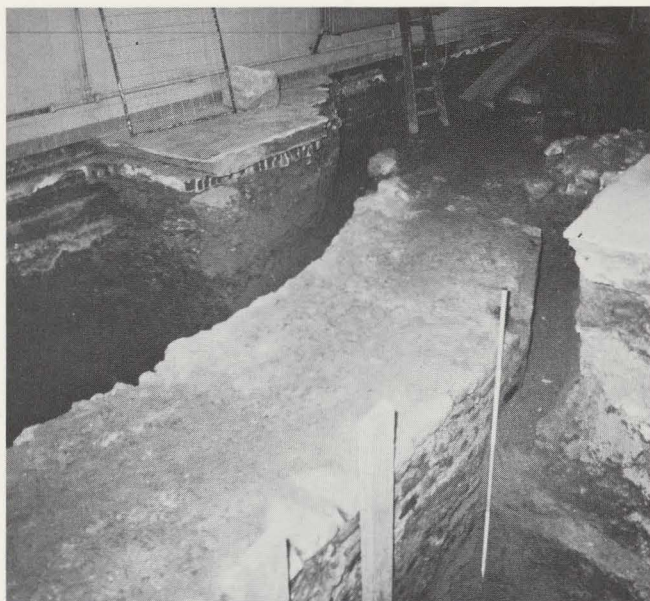
Definitieve resultaten kunnen hier nog niet voorgesteld worden, vermits enkele cruciale punten slechts gedeeltelijk of nog niet onderzocht zijn. Wij kunnen hier slechts een summier beschrijving van de gevonden muurresten geven. Op basis van het gebruikte bouwmaterial, kunnen deze in zeer grote lijnen in drie bouwfases ingedeeld worden (fig. 2).

FASE 1

De eerste en waarschijnlijk ook de oudste bouwphase wordt gekenmerkt door het gebruik van maaskeien en

bekapte kalksteen van allerlei soorten, gebed in een grijze kalkmortel. De belangrijkste constructie is een grote walmuur 8 die over twee derden van zijn volledige omvang werd vrijgelegd en een burcht van ca. 27 m diameter vormt. De algemene vorm mag eerder polygonaal dan rond of ovaal genoemd worden. Het verloop van de muur betaamt immers uit rechtlijnige vakken die onder stompe hoeken en op onregelmatige afstanden met elkaar verbonden zijn (fig. 3). Deze muur is 1,20 tot 1,80 m dik, bezit een vrij regelmatig parement aan de buitenzijde en is aan de binnenzijde tegen een natuurlijk en ongestoord lagenpakket van keien en grinden aangebouwd (fig. 4 : 1). Op twee plaatsen werden aanwijzingen gevonden voor het bestaan van uitbouwen aan de buitenzijde. Het zijn de "steunberen" 9-11 die duidelijk door een bouwnaad van de walmuur gescheiden zijn en waarvan de functie nog niet duidelijk is.

In het Oost-West-profiel (fig. 3) vinden we onmiddellijk vòòr de walmuur 1 de brede funderingsgreppel van het huidige gebouw. Er is hier geen enkele aanwijzing voor het bestaan van een gracht rond de oudste burcht. Wel is het duidelijk dat er een belangrijk niveauverschil van minstens 4 m bestond tussen het loopniveau binnen en buiten de omwalling. Op de binnenkoer van het kasteel, die 3,06 m hoger ligt dan het vloerniveau in de kelders, bleek het natuurlijke lagenpakket slechts 60 cm diep te liggen. Het was hier wel grondig verstoord door de recente inplanting van een regenwatercollector en van een uitgestrekt net van aan- en afvoerbuizen, zodat het oorspronkelijk loopvlak binnen de burcht niet bewaard bleef. In dit pakket zijn de diepe funderingen van de muren 12-13 ingegraven, die mogelijk tot

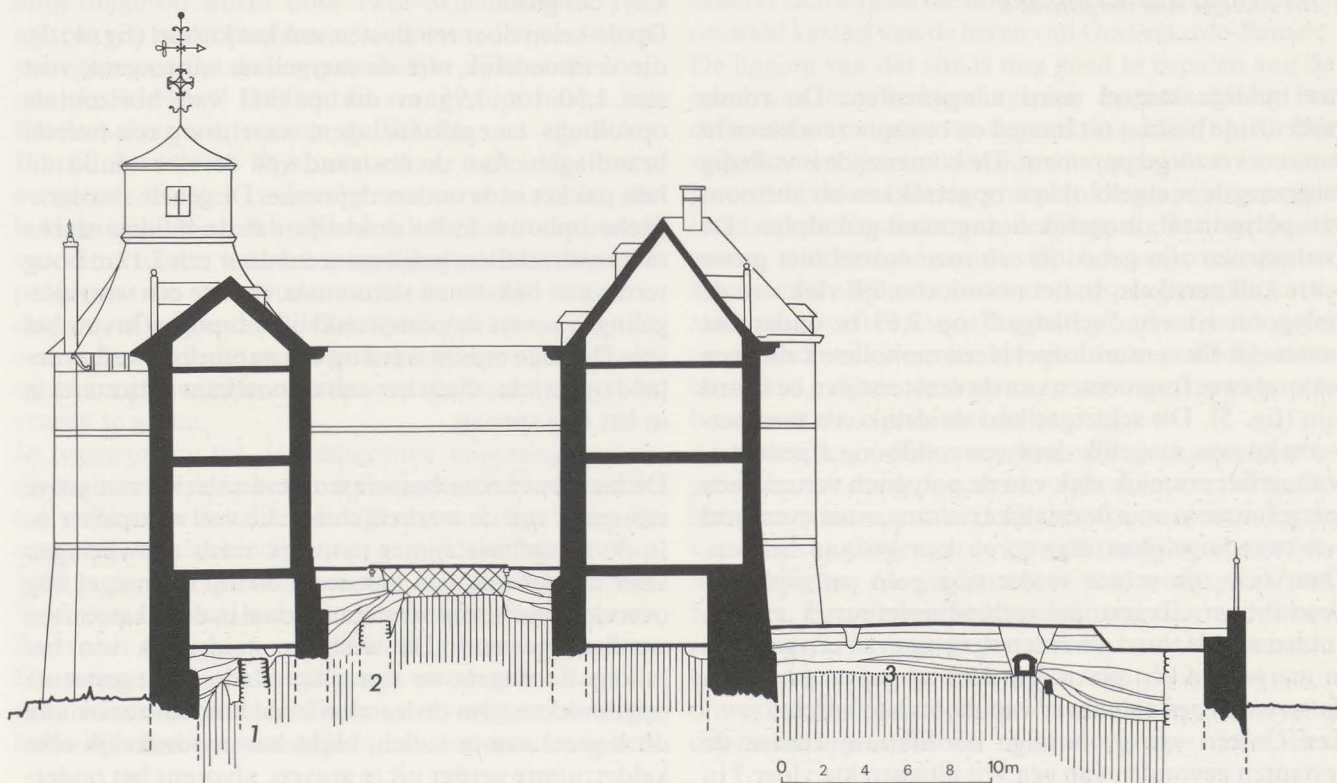


3 De walmuur 8 van de oudste burcht (W-zijde).

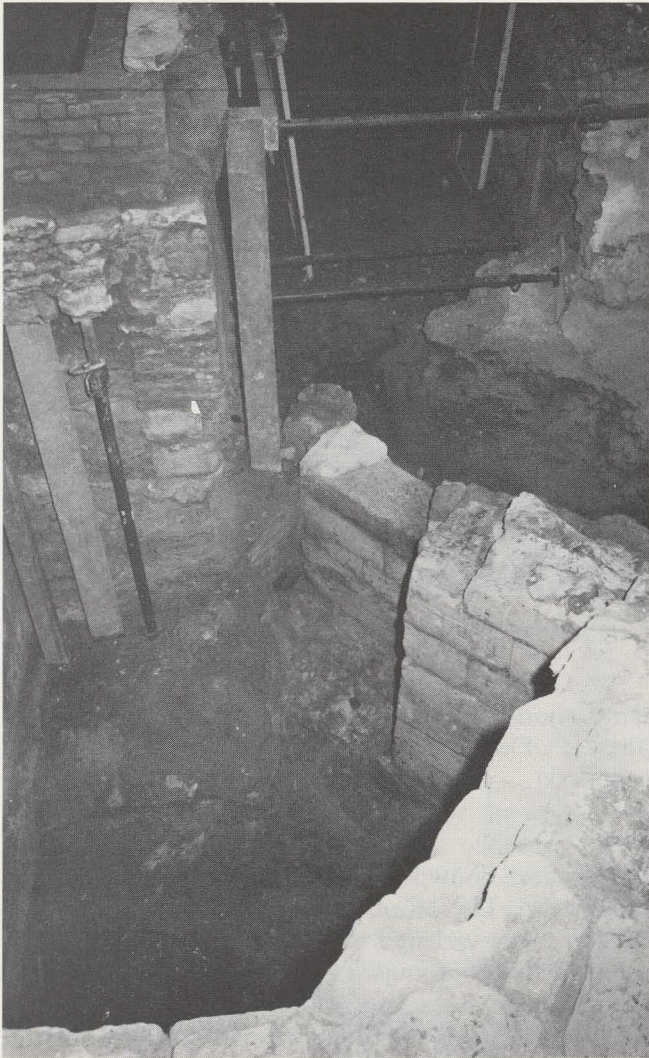
een donjon met meerdere verbouwingsfasen behoren (fig. 4 : 2). De beschikbare gegevens zijn hier echter nog te beperkt.

FASE 2

Tijdens deze bouwperiode werd hoofdzakelijk mergel aangewend. De steunberen van de oude walmuren werden thans verlengd maar niet verbreed. De juiste betekenis hiervan ontgaat ons voornog. De mergel- en kalkstenen muur 5 verbindt de oude burcht met een toren 4, die grotendeels binnen de noordwesttoren van



4 West - Oost doorsnede.



5 Het schietgat in de mergeltoren 4.

het huidige kasteel werd aangetroffen. De ronde buitenzijde bestaat uit mergel en bekapte zandsteen in een zeer verzorgd parement. De binnenzijde is volledig in gezaagde mergelblokken opgetrokken en vertoont een polyonaal, mogelijk hexagonaal grondplan. De bouwstenen zijn gebed in een roze mortel met grove witte kalkpartikels. In het noordoostelijk vlak van de polygoon zit een "schietgat" op 2,63 m onder het maaiveld. De vensterdorpel is een monoliete kalksteen waarop twee fragmenten van de vensterstijlen bewaard zijn (fig. 5). Dit schietgat had duidelijk een trechtervorm en was mogelijk door een rondboog afgedekt.

Vanuit het oostelijk vlak van de polygoon vertrekt een mergelmuur in noordoostelijke richting, waar eventueel een tweede gelijkaardige toren kan bestaan hebben. Daarvoor zijn echter verder nog geen aanwijzingen beschikbaar. Tegen de verbindingsmuur 5 en ten zuiden van de toren 4 werden de resten van een gewelf 6 in mergelblokken gevonden. Het zit geprangd tussen de toren en een steunbeer van de oudste burcht.

Ten Oosten van de huidige hoofdbouw werden de restanten gevonden van een vrij uitgestrekte vloer 7 in keien, op een gemiddelde diepte van 1,65 m onder het

maaiveld. Ten Oosten is deze vloer begrensd door een aantal mergelmuurtjes en ten zuiden is hij afgeboord door een rij grote driehoekige stenen, met de punt naar beneden geplaatst; aan de noordkant reikte hij mogelijk tot tegen de oude walmuur. Deze keienvloer rust op een pakket zwart-grijze grond, rijk aan organische resten, die in de diepte geleidelijk overgaat in zwart-blauwe kleien. Ten oosten van de vloer (fig. 4 : 3) duikt dit pakket weg tot een diepte van ca. 5 m onder het maaiveld. Dit is allicht te verklaren door de aanwezigheid aldaar van een oude Maasbedding.

FASE 3

Met de bouw van het huidige kasteel in 1590-1597 doet de baksteen zijn intrede als voornaamste bouw materiaal. Voordien werd nagenoeg geen baksteen gebruikt. Het is duidelijk dat het huidige bouwwerk slechts een deel is van wat vroeger het hoofdgebouw uitmaakte. Tegen de noordwand van de huidige, oostelijk uitspringende vleugel sluit een complex van muurtjes (fig. 2 : 1-2) en gelijktijdige keivloeren aan. Het patroon van deze muurtjes vormt een complexe geschiedenis die nog niet ten volle achterhaald werd. Opvallend is verder de 1,80 m brede muur 3 die van de noordwestelijke toren over een lengte van ca. 29 m in oostelijke richting loopt. In feite sluit deze als terrasmuur het hoofdgebouw aan de noordzijde af en verbindt de noordwesttoren met enkele kleine gebouwtjes die los van het hoofdgebouw schijnen te hebben gestaan. De zuidwand is zeer onverzorgd in tegenstelling tot de noordwand die zeer gelijkmatig en iets naar achter hellend gemetst is. Deze muur werd tot op een diepte van ca. 4,10 m uitgegraven. De in deze verschillende constructies gebruikte baksteen is gemiddeld 16 x 11,5 x 5,7 cm groot.

Op de keienvloer ten oosten van het kasteel (fig. 4 : 3), die vermoedelijk met de mergelfase samengaat, rust een 1,50 tot 1,95 m dik pakket van horizontale opvullings- en egalisatielagen, waartussen een tweetal brandlagen. Aan de oostrand van de vloer duikt dit hele pakket in de oudere depressie. De gehele stratigrafische opbouw toont duidelijk dat de huidige sterke niveauverschillen, geaccentueerd door een 3,12 m hoog terras met bakstenen steunmuur, in feite een weerspiegeling zijn van de oorspronkelijke topografie van het site. De oude burcht werd op een natuurlijke verhevenheid opgericht, die zeker aan de oostkant in het terrein in het oog sprong.

De hier geschetste bouwfasen geven slechts een grove weergave van de werkelijkheid, die veel complexer is. In de mergelfase zijn er namelijk reeds aanwijzingen voor het gebruik van baksteen, terwijl de mergel nog overvloedig als recuperatiemateriaal in de baksteenfase werd aangewend. De west- en zuidgevels van het huidige hoofdgebouw zijn zelfs volledig in dit gesteente opgetrokken. Om de leemten in de bouwhistoriek van dit kasteel aan te vullen, blijkt het noodzakelijk elke kelderruimte verder uit te graven, alvorens het onderzoek op het omliggende terrein voort te zetten.